

De magie van Mandela is er vanaf en dat is misschien wel zo gezond

Posted on 1 juni 2024 by Kevin van Vliet

De verkiezingsuitslag in Zuid-Afrika houdt Nederland niet zo bezig. Dat kan komen omdat er zowat overal parlementsverkiezingen plaatsvinden – bijna de helft van de wereldbevolking stemt dit jaar – of omdat er op het moment veel prangender buitenlandse kwesties zijn, dichter bij huis bovendien.

Het is ook goed mogelijk dat men in Nederland gewoon gerust is op Zuid-Afrika sinds het African National Congres (ANC) daar na een slopende strijd tegen de blanke overheersing aan de macht kwam in het wondere jaar 1994. Apartheid behoorde voorgoed tot het verleden, de hulp van Nederland was niet meer nodig. Eind goed, al goed.

Bevrijder verliest regeringsmacht

Dat datzelfde ANC daar woensdag voor het eerst zijn parlementsmeerderheid is verloren (de stemmen worden nog geteld maar de uitslag is wel duidelijk) lijkt mij toch belangrijk nieuws, en juist voor Nederland, een voorloper in de anti-

apartheidsbeweging. Wat betekent het, dat de bevrijder van weleer de regeringsmacht verliest? Is dat een goed teken voor de democratie, of juist niet? En wat maakt dat van Zuid-Afrika?

Volgens prognoses van de kiescommissie hier heeft het ANC 42 procent van de stemmen voor het parlement behaald. Dat is wat je moet noemen een historische nederlaag. Bij de vorige verkiezingen, vijf jaar geleden, kreeg het ANC nog 57 procent van de stemmen, wat toen al als een dieptepunt werd beschouwd, zeker ten opzichte van de 69 procent die in 2004 werd behaald. De zaak laat zich eenvoudig verklaren: de partij – die overigens al onder Nelson Mandela verdeeld was tussen twee rivaliserende vleugels – is uit elkaar gedonderd.

Het eerste grote brok viel in 2008, toen drie ANC-prominenten zich afsplitsten en een eigen partij, Congress of the People, oprichtten. Vijf jaar later werd de losgeslagen leider van de jeugdliga, Julius Malema, de partij uit geknikkerd omdat hij opriep tot *regime change* in Botswana en omdat hij een journalist had uitgescholden. Dat ging het ANC te ver.

Malema richtte een eigen partij op, de Economic Freedom Fighters (EFF), en je kunt inmiddels wel spreken van een volwassen beweging, met rode baretten, strijdliederen en een charismatische leider die zo nu en dan een speelse oproep doet om blanke boeren te vermoorden. (Tegen Malema wordt regelmatig aangifte gedaan.) Het EFF, dat mijnen en banken wil nationaliseren, lijkt woensdag 9 procent van de stemmen te hebben behaald.

Zuma is populair

De laatste breuk kan, met een beetje overdrijving, de doodssteek van het ANC worden genoemd. Eind vorig jaar stampte ook de in 2019 afgezette oud-president Jacob Zuma een eigen beweging uit de grond – Umkhonto weSizwe, naar de vroegere gewapende tak van het ANC. Met name in zijn thuisprovincie, KwaZoeloe-Natal, is Zuma populair. Hier komen de Zoeloes vandaan, die in Zuid-Afrika in bestuurlijk opzicht een uitzonderingspositie hebben, alleen al omdat ze een eigen monarchie hebben.

Zuma, inmiddels 82, is zelf Zoeloe en speelde tijdens zijn campagne behendig in op het breed levende nationalisme dat onder zijn volk leeft. Dat hem achttien aanklachten wegens corruptie, afpersing, fraude en belastingontduiking boven het

hoofd hangen, geeft hem thuis mogelijk zelfs extra legitimiteit.

Premier van een provincie

Op X tekende een prominente Zimbabwaanse journalist Zuma's opkomst al in april uit en hij merkte daarbij op: 'Africans adore a lovable rogue'. Zuma lijkt 13 procent van stemmen voor het parlement te hebben behaald, plus 43 procent van de stemmen voor het provinciale bestuur in KwaZoeloe-Natal (er werd woensdag ook gestemd voor provinciebestuur). Geen enkele nieuwkomer in Zuid-Afrika is daar ooit ook maar bij in de buurt gekomen en Zuma zou zomaar eens de premier kunnen worden van zijn eigen provincie. Het land krijgt hij nooit meer terug, dan maar een deel ervan.

Zonder afsplitsingen zou het ANC met een meerderheid aan de macht zijn gebleven. Het lijkt een kwestie van tijd voordat de partij verder uiteen valt. Zittend partijleider en president Cyril Ramaphosa wist dan wel met brede steun de verkiezingen in te gaan, maar van een bron dichtbij het ANC heb ik begrepen dat de veteranen in de coulissen klaarstaan om hem te lozen. Dat zou niet ongebruikelijk zijn, want coups zijn de partij niet vreemd.

Met wie moet het ANC regeren?

Mocht het Ramaphosa lukken om in het krankzinnige, door de constitutie gedicteerde bestek van twee weken een coalitie te smeden, en mocht de meerderheid van de gekozen volksvertegenwoordigers hem een tweede presidentstermijn gunnen, dan betreedt Zuid-Afrika een nieuw, onbekend terrein. Samen regeren.

Precedenten op gemeentelijk niveau voorspellen weinig goeds. Neem Johannesburg, daar trad in 2021 voor het eerst een coalitiebestuur aan. Dat kreeg het drukker met zichzelf dan met besturen. In twee jaar tijd werden zes burgemeesters versleten terwijl de stroom- en waterlevering in grote delen van de stad stokte, het wegdek stuk ging en het afval soms dagen, soms weken op straat bleef liggen. En met wie moet het ANC dan in zee? Oude vijanden?

Achteruitgang

Onder dertig jaar ANC is het land als geheel er in economisch opzicht niet beter op geworden. Sterker nog, de ongelijkheid tussen rijk en arm is volgens de Wereldbank groter dan voor 1994. De schade van 46 jaar rassensegregatie is verre van ongedaan gemaakt, witte Zuid-Afrikanen zijn op vrijwel elk sociaal-economisch vlak nog altijd beter af dan zwarte. De toegang tot fatsoenlijke huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs blijft achter voor wie het niet betalen kan, misdaad grijpt om zich heen, en basale voorzieningen worden niet of nauwelijks geleverd.

Gemeentes zijn failliet, belastingen kunnen niet betaald worden, meer dan 40 procent van de bevolking (62 miljoen mensen) heeft geen baan, en zowat de helft leeft van een uitkering van nog geen 18 euro per maand. Een overwinning voor de sociale zekerheid en een economische mislukking ineen.

Je kunt wel stellen dat Mandela's opvolgers het hebben verziekt en dat het nieuwe leiderschap vooral zelf heeft geprofiteerd van de vrijheid –Ramaphosa kon puissant rijk worden dankzij kortingen die zwarte ondernemers bevoordeelden –, al doet die conclusie het land wat mij betreft geen recht.

Zuid-Afrika, waar een vreedzame machtsoverdracht van blank naar zwart werd bewerkstelligd (een dekoloniaal wonder), is bestand tegen al te grote schokken. Waar despoten grondwetten herschrijven om aan de macht te kunnen blijven, en waar een complete regio in nog geen paar maanden tijd omviel, zijn Zuid-Afrikanen keurig naar de stembus gegaan om hun gevoelens van onbehagen tot uiting te brengen. En 75 procent van de stemmen van woensdag ging niet naar populisten, maar naar centrumpartijen – links en rechts.

Veiling van erfgoed

Wie goed zoekt, kan in alles een symbool vinden. Ik trof er een aan in het nieuws dat Makaziwe Mandela, oudste-dochter-van, zeventig persoonlijke bezittingen van haar vader aanbood op een veiling in de VS. Gehoorapparaten, een ID-kaart, geschenken van diverse wereldleiders, en wat iconische Madida-hemden. De afdeling Erfgoed van de Zuid-Afrikaanse regering was daar niet zo blij mee en probeerde de veiling te voorkomen. Tevergeefs. Wat moet ze in godsnaam met al die troep?

Ik dacht: de magie van Mandela lijkt er in Zuid-Afrika wel vanaf, en dat is misschien wel zo gezond ook.

Kevin van Vliet *is voor Het Financieele Dagblad en Trouw correspondent in Kaapstad. Vorig jaar verscheen bij uitgeverij Prometheus zijn roman 'Bobbejaanskloof'.*

Wynia's Week *is blij met alle abonnees. Maakt u vrienden en collega's ook abonnee? Graag! Wilt u ook sponsor of* ***donateur*** *worden? Hartelijk dank!*